

JAN GROMNICKI

SPRAWOZDANIE Z BADAŃ OSADY Z OKRESU LATEŃSKIEGO I RZYMSKIEGO W DALEWICACH, POW. PROSZOWICE, W LATACH 1958 I 1960

Badania wykopaliskowe w Dalewicach, pow. Proszowice, zapoczątkowane były w okresie przed II wojną światową przez T. Reymana. Wznowione następnie w r. 1957, kontynuowane były w latach 1958 i 1960 z ramienia Zakładu Archeologii Polski IHKM PAN w Krakowie¹. Stanowisko I, które objęto badaniami w latach 1958 i 1960, zajmuje część prawobrzeżnej terasy lessowej rzeki Ścieklec, dopływu Szreniawy. Ze względu na parametrową różnicę wysokości w stosunku do doliny rzeki, a więc suchy teren, bliskość rzeki, ogromną żyzność lessowej gleby pokrytej warstwą czarnoziemiu, jak też przydatność lessowego podłoża dla celów budownictwa ziemiankowego, istniały tu dogodne warunki dla osadnictwa w różnych epokach². Najintensywniejsze ślady osadnictwa pozostawił jednak okres lateński i rzymski. W ciągu trzech ostatnich sezonów wykopaliskowych przebadano teren w rejonie III, o obszarze około 900 m², przy warstwie kulturowej zalegającej niekiedy na głębokości ponad 1,5 m. Czytelność warstw oraz możliwość wyróżniania obiektów zależna była od grubości warstwy czarnoziemiu oraz wzajemnego nawarstwiania się ziemianek i jam.

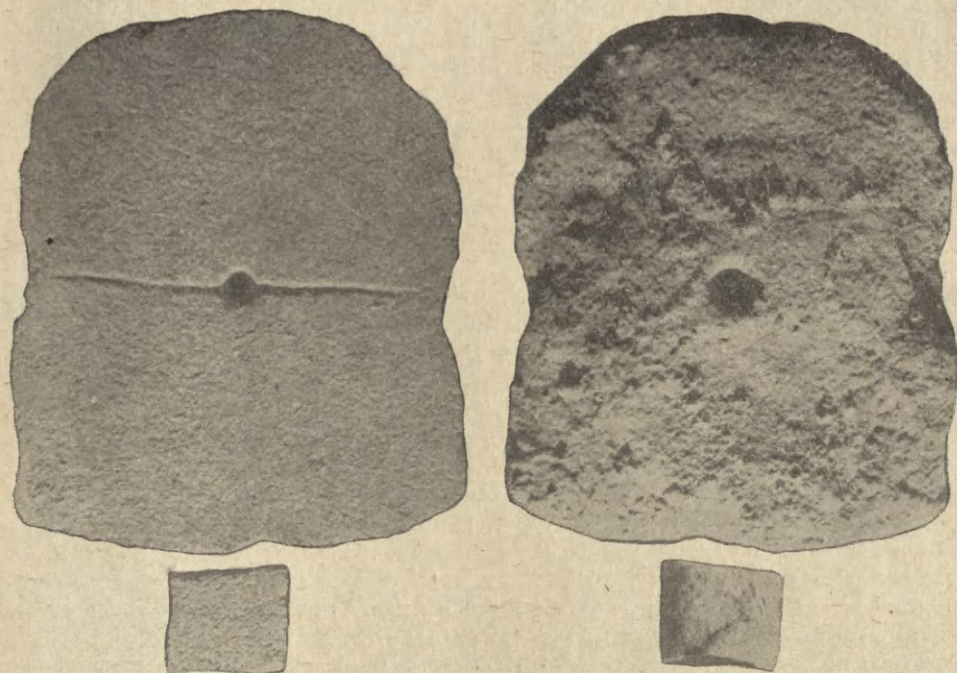
W wyniku badań wykopaliskowych, przeprowadzonych w r. 1957, odkryto ziemiankę oraz kilka jam typu zasobowego (piwniczek), datowanych na okres lateński. Udało się również uchwycić w kierunku na wschód i zachód od ziemianki dwa fragmenty rowu, najpewniej starożytnego, przeciętego przez drugi, nowożytny. W rowie tym znaleziono zabytki podobne jak w badanych obiektach. Brak zabytków

¹ T. Reyman, *Osady prehistoryczne w Dalewicach w pow. Miechowskim*, „Sprawozdania PAU”, t. 38 : 1939 nr 10, s. 27; tenże, *Problem ceramiki siwej na kole toczonej, w górnym dorzeczu Wisły*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 14 : 1936, s. 158; J. Gromnicki, *Sprawozdanie z badań w Dalewicach, pow. Proszowice, w 1957 r.*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 7 : 1957, s. 25; tenże, *Badania w miejscowości Dalewice, pow. Proszowice*, „Wiad. Archeol.”, t. 25 : 1958, z. 4, s. 353—365. Wyniki badań z lat 1958 i 1960 referowane były na Konferencjach Archeologicznych w Bydgoszczy i Poznaniu.

W badaniach udział wzięli: A. T. Kulczycka i J. Potocki, pracownicy naukowcy, oraz A. Kurowska, S. Jakubów, M. Kozłowski i P. Dzieduszycki, studenci Uniwersytetu Jagiellońskiego.

² W r. 1957, w rejonie 3, przy kopaniu studni w obejściu S. Leżucha natrafiono na jamę neolityczną; znalezioną w niej krzemienną siekierkę uważać można za produkt młodszej kultury wstęgowej. W materiałach pochodzących z badań T. Reymana znajdują się ułamki ceramiki kultury łużyckiej, najpewniej z okresu halszackiego lub lateńskiego. Duża osada tej kultury znajduje się w niewielkiej odległości od badanego stanowiska, na przeciwległym brzegu rzeki. W materiałach z badań w Dalewicach znajduje się też spora ilość ceramiki wczesnośredniowiecznej.

datujących nie pozwala na zbyt dokładne ich określenie, wyróżnić jednak można co najmniej dwie grupy chronologiczne ceramiki, niekiedy co prawda występujące łącznie w tych samych obiektach, na podstawie których można niektóre z nich datować na środkowy lub późny okres lateński. W jednej jednakże ziemiance (obiekt 1) znaleziono obok lepionych ręcznie naczyń kultury przeworskiej i ułamków ceramiki kultury pomorskiej dużą ilość naczyń toczonych, grafitowych i tzw. siwych oraz najpewniej fragment naczynia malowanego, typu celtyckiego, należących do kultury

Ryc. 1. Dalewice, pow. Proszowice. Kamienie żarnowe z ziemianki 36

Fot. T. Wenhrynowicz

lateńskiej³. Być może, oczywiście, że ceramika kultury pomorskiej (naczynia typu łużycko-pomorskiego) mogła znajdować się tutaj na wtórnym złożu, znane są jednak wypadki występowania wspólnego zabytków pomorskich i celtyckich⁴.

Prace wykopaliskowe r. 1958 miały za cel przebadanie dalszego otoczenia odkrytej w r. 1957 ziemianki, jak też (ziemianka nr 1) dalszych partii rowu. Udało się

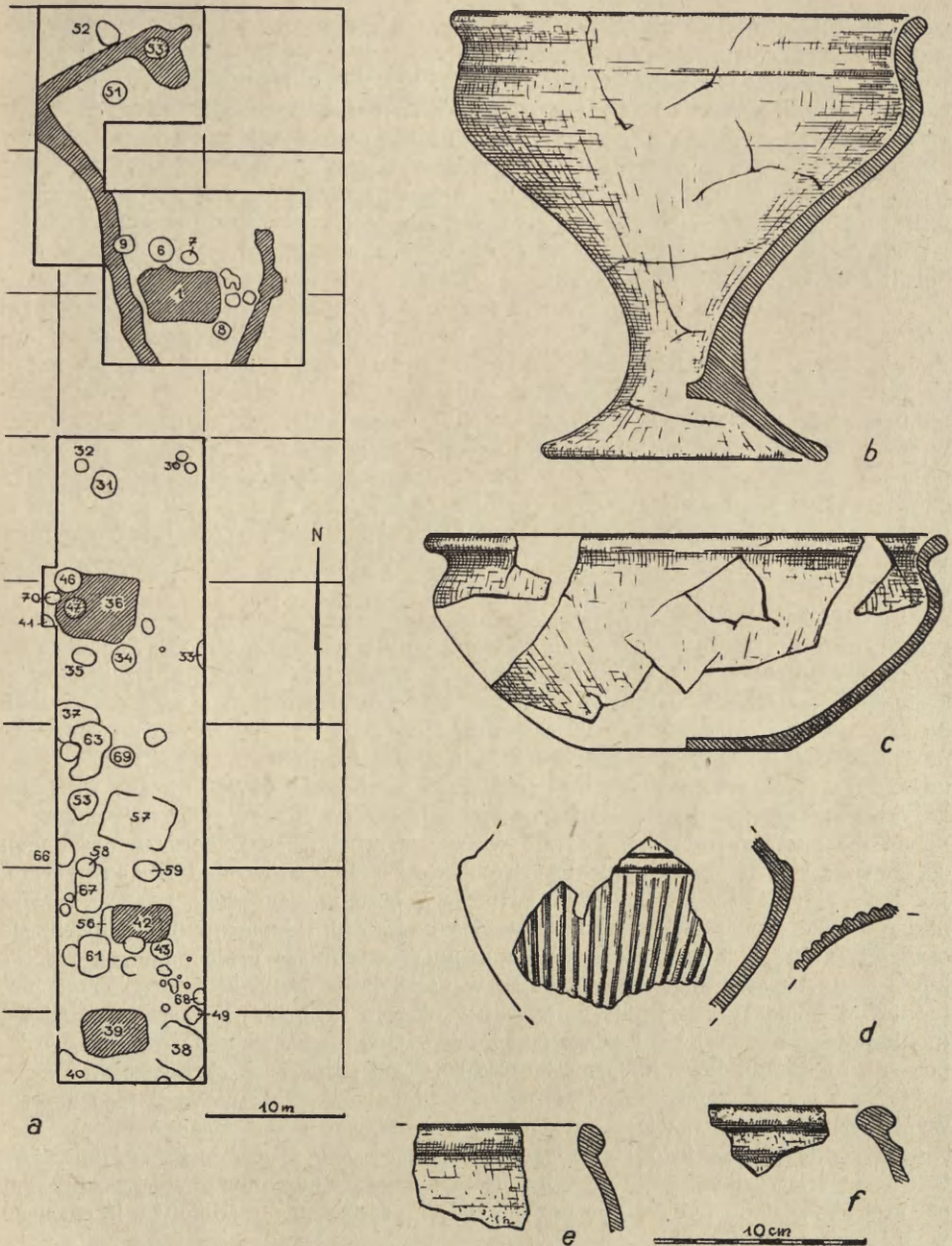
³ Termin ten, wprowadzony przez J. Kostrzewskiego, używany dla naszych terenów ostatnio wyłącznie w znaczeniu chronologicznym, wydaje się poręczniejszy dla określenia „kultury celtyckiej”, za pośrednictwem której ziemie nasze w późnym okresie lateńskim wchodzą w krąg kultury lateńskiej. Nie przesądza on również politycznej przynależności użytkowników osad środkowo- i późnolateńskich Małopolski, łączących różne elementy kulturowe.

⁴ Np. w Pełczyskach, pow. Kazimierza Wielka (z badań Ł. Okuliczowej), znaleziono w ziemiance wraz z materiałem ceramicznym toczonym, typu celtyckiego, ceramikę o charakterze pomorskim, zdobioną typowymi listwami plastycznymi i rozetami. W Mogile (N. Huta) w towarzystwie bransolet celtyckich znaleziono naczynia o podobnym charakterze, należące do kultury pomorskiej. Zob. Z. Woźniak, *Dwie bransolety celtyckie z Mogiły*, „Materiały Archeologiczne”, t. 1 : 1959, s. 225—230.

odsłonić go na przestrzeni około 20 m w części zachodniej i około 10 m w części wschodniej (około 25 i około 15 m łącznie z badaniami w r. 1957). Jak się okazało, row ten, zniszczony w partii środkowej przez wspomniany wkop współczesny, przecinał kilka jam. Na tej podstawie stwierdzono, iż nie można datować go wcześniej niż na okres późnolateński. Wydaje się więc możliwe wiązanie go z ziemianką, wokół której tworzył obwód w kształcie nieregularnego trójkąta. Nie udało się dotąd, na skutek niedostępności terenu, przebadać go w całości. Rów miał w górnej części szerokość 60—80 cm, w dolnej 30—40 cm i do 1 m głębokości. Odkryte w 1958 r. w ilości 7 sztuk jamy-piwniczki miały w rzucie poziomym kształt okrągły, w przekroju cylindryczny.

Badania r. 1960 miały za zadanie uchwycenie zasięgu osadnictwa, jego stanu ilościowego i rozplanowania obiektów oraz rozpoznanie dalszego przebiegu rowu. W tym celu przedłużono dotychczasowe wykopy w kierunku na północ i południe na długość 50 m. Łącznie z wykopami z 1957 i 1958 r. przecięto badany fragment terasy wykopem równoległym do jej skłonu na przestrzeni 100 m. W wyniku tych prac odkryto 77 różnych obiektów archeologicznych. W tym 7 ziemianek-chat pewnych, 3 prawdopodobne i 62 jam-piwniczek, jam niejasnego przeznaczenia oraz luźnych palenisk, nie związanych z żadnymi obiektami mieszkalnymi. Trzy chaty i kilka jam zawierały zabytki typu celtyckiego (ceramikę toczoną) oraz ceramikę lepioną ręcznie z późnego okresu lateńskiego, kultury przeworskiej. Są to ziemianki 36, 39, i 42, o przybliżonych wymiarach $5 \times 3,5$ m, jedynie ziemianka 36 liczyła $3,60 \times 3,50$ m. Zarysy ich były zbliżone do prostokąta, narożniki lekko zaokrąglone. Pozostałe ziemianki datować można na okres rzymski, miały one nieco mniejsze wymiary (np. obiekt 57 — $4,20 \times 3$ m) i kształt zbliżony do kwadratu o ostrzejszych narożnikach. Poniżej dna niektórych chat udało się uchwycić pojedyncze ślady słupów, tak w narożnikach, jak i w osi dłuższej, w żadnym jednak wypadku nie wykazały one regularnego układu. Jamy-piwniczki, tak charakterystyczne dla budownictwa starożytnego i wczesnośredniowiecznego terenów lessowych, o kształcie okrągłym w rzucie poziomym, cylindryczne lub gruszkowate w przekroju, wkopane były tak jak i chaty w granicach głębokości 1,5 m. Jedynie głębokość jamy zawierającej zabytki z okresu rzymskiego dochodziła do 3 m (obiekt 46). Z tego również okresu pochodziło niekolkate zagłębienie o średnicy około $1,5 \times 3$ m, z silnie przepalonymi, wylepionymi gliną ściankami i paleniskiem w środku. Wewnątrz oraz w sąsiedztwie tych obiektów znaleziono szereg zabytków ruchomych, ceramikę, kości zwierzęce, fragmenty przedmiotów metalowych, przede wszystkim noży. Szczególnie interesująco przedstawia się inwentarz obiektów z okresu lateńskiego. Występują tu obie grupy ceramiki celtyckiej, toczonej, znane już z poprzednich badań w Dalewicach, jak też z innych stanowisk w Małopolsce i na Śląsku⁵, a to: ceramika grafitowa i toczona barwy siwej. Trudno tu wdawać się w analizę poszczególnych form, stwierdzić tylko można dużą ich różnorodność, jak też pewne różnice w technice wykonania i wy-

⁵ M. Jahn, *Die Kelten in Schlesien*, Leipzig 1931; J. Rosen-Przeworska, *Zabytki celtyckie na ziemiach polskich*. „Światowid”, t. 19 : 1948, s. 179; tejsze, *Problem bytu Celtów w Małopolsce*, „Archeologia Polski”, t. 1 : 1957, s. 35; S. Nosek, *Problem celtycki w prehistorii Polski*, „Spraw. PAU”, t. 52 : 1951, s. 142; W. Filipowiak, *Późnolateńskie naczynie grafitowe z Januszkowa*, „Przegląd Archeologiczny”, t. 9 : 1953, s. 341; G. Leńczyk, *Wyniki dotychczasowych badań na Tyńcu, pow. Kraków*, „Materiały Starożytne”, t. 1 : 1956, s. 7; A. Zaki, *Celtowie na ziemiach Polski*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie”, R. 4 : 1958, s. 21; Z. Woźniak, *Dwie bransolety celtyckie z Mogiły (Nowa Huta)*, „Mater. Archeol.”, t. 2 : 1959, s. 225; tejsze, *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych w Mogiły (Nowa Huta) w 1955 r.*, „Sprawozd. Archeol.”, t. 4 : 1957, s. 79; J. Potocki, Z. Woźniak, *Niektóre zagadnienia związane z pobytem Celtów w Polsce*, tamże, t. 8 : 1959, s. 81.

Ryc. 2. Dalewice, pow. Proszowice:

a — plan wykopów w rejonie 3, st. 1; b — celtyckie naczynie toczone na nóżce, ziemianka 36;
 c — misa toczone, ziemianka 36; d — fragment naczynia (amfory?) żłobkowanego pionowo,
 ziemianka 36; e, f — fragmenty naczyń toczonech z domieszką grafitu, ziemianka 36

Fot. T. Wenhryniewicz

pału. Jeśli chodzi o ceramikę grafitową, dominującą formą są naczynia tzw. wiaderkowate, zdobione przeważnie bruzdą poziomą poniżej szyjki oraz żłóbkami pionowymi na brzuścu. W drugiej grupie ceramiki najczęściej występują naczynia misowate, wygładzane wewnątrz i z zewnątrz. Pewną nowością jest znalezienie tu trzech egzemplarzy naczyń wazowatych, na wysokiej nóżce, wygładzonych od zewnątrz, które uważane były dotąd za nekropoliczne⁶. Interesujące jest również znalezisko naczynia, wykonanego z siwej gliny bez domieszki, o barwie czarnej i gładkiej powierzchni, zdobionej grubymi, pionowymi żłóbkami. Zarówno ornament, charakter gliny, jak też forma naczynia odbiegają od form znanych w kulturze celtyckiej na terenie Polski oraz Europy środkowej. Jedynie naczynie z Pełczysk, pow. Kazimierza Wielka⁷, wydaje się imitować tego rodzaju formy, o ile nie jest po prostu nieudolnym naśladownictwem naczyń grafitowych. Naczynie z Dalewic wydaje się raczej imitacją, o ile nie produktem pochodzącym z terenu nadczarnomorskiego i będącym naśladownictwem ceramiki greckiego kręgu kulturowego. Podkreślić natomiast można interesujący fakt braku znalezisk ceramiki malowanej, która oprócz 1 ułamka w ziemiance nr 1 oraz pojedynczych ułamków znalezionych w rejonie 1 nie występuje na terenie Dalewic. Mogłoby to potwierdzać tezę J. Potockiego i Z. Woźniaka odnośnie do późniejszego datowania ceramiki malowanej⁸. Jeśli chodzi o inne przedmioty, to w pobliżu chaty nr 36 znaleziono dwa kamienie żarnowe z żarn obrotowych, szpilę i gwizdek wykonane z kości, jak też kawałek nie obrobionego burztynu.

Trudno dziś jeszcze formułować daleko idące wnioski odnośnie do rozplanowania przestrzennego osadnictwa Dalewic. Nasuwające się uwagi ograniczają się zasadniczo do układu obiektów z okresu lateńskiego. Ziemianki te odznaczają się podobnym kształtem, wymiarami, wykazują regularny układ względem siebie oraz w stosunku do stoku wzgórza (orientacja wschód—zachód po osi dłuższej), co wskazywać może na ich współczesne użytkowanie. Jedna z nich otoczona była rowem, którego zasięg udało się w większości uchwycić. W jego części wschodniej obwód nie był zamknięty, przerwa ta mogła być dojściem od strony rzeki do środka „zagrody”, jaką stanowić mógł zamknięty rowem obwód wraz z ziemianką. Dokonano też obserwacji co do wzajemnego stosunku niektórych obiektów różnoczasowych i ich stratygrafii, jak również układu osadnictwa starożytnego w obrębie stanowiska I. Ostatnie wyniki prac zdają się potwierdzać przyjętą już poprzednio hipotezę o przesunięciu się osadnictwa, które w okresie lateńskim zajmuje zasadniczo część północną i środkową cypla terasy (rejon 3) występując w niewielkim nasileniu w jego części południowej (rejon 1), obejmując natomiast w okresie rzymskim jego część środkową (południowa partia rejonu 3) oraz południową. Osadnictwo okresu rzymskiego rozpoczyna się zasadniczo w odległości około 60 m od północnego skraju cypla terasy.

Stanowisko w Dalewiczach jest pierwszą planowo badaną osadą z tego okresu. Wyniki badań winny rzucić pewne światło na niejasne dotąd zagadnienia osadnictwa celtyckiego oraz jego stosunku do wcześniejszego i późniejszego osadnictwa tego terenu, jak też oświetlić niektóre niejasne kwestie chronologiczne. Zasadniczym celem badań winno być w pierwszym rzędzie przebadanie osadnictwa lateńskiego w Dalewiczach.

Zakład Archeologii Polski IHKM PAN
w Krakowie

⁶ Zob. Żaki, *Celtowie na ziemiach Polskich*, s. 26.

⁷ Nieco zbliżone naczynie znaleziono w czasie badań osady z okresu lateńskiego w Pełczyskach, pow. Kazimierza Wielka, prowadzonych przez Ł. Okuliczową. Za udostępnienie materiałów z tych badań pragnę Jej wyrazić podziękowanie.

⁸ Potocki, Woźniak, *Niektóre zagadnienia...*, s. 89, 94.

ЯН ГРОМНИЦКИ

ОТЧЁТ ПО ИССЛЕДОВАНИЯМ ПРОВЕДЕННЫМ НА СЕЛИЩЕ ЛАТЕНСКОГО И РИМСКОГО ПЕРИОДОВ В М. ДАЛЕВИЦЭ, РАЙ. ПРОШОВИЦЭ, В 1958—1960 ГГ.

Раскопки в м. Далевицэ, Прошовицкого района, предпринятые Т. Рейманом, директором Археологического Музея в г. Кракове, продолжались Заведением Археологии Польши ИИМК ПАН в Кракове. Указанное местонахождение расположено на лессовом берегу реки, представляющем собою в разные эпохи удобную территорию для поселения, однако главное внимание обращено было к исследованию наиболее развитой поселенческой жизни латенского и римского периодов. В итоге исследований обнаружены были 4 хаты — землянки, стоявшие одна возле другой правильным рядом, принадлежавшие латенской культуре. Найдены в них кельтские реликты (керамика обработанная на круге) а также и реликты поморской и пшеворской культур. Землянка 1 была окружена рвом, образуя замкнутый круг „ограды”, состоявшей из данной землянки и из нескольких ям-погребов. Остальные землянки принадлежат римскому периоду и отличаются от предыдущих и по формам, и по величине. Внутри жилых землянок и по соседству с ними был найден ряд предметов домашнего обихода, из которых наиболее интересными являются образцы круговой керамики, известной по многим находкам латенского периода в южной Польше. Некоторые образцы такой посуды считались донине некропольными. Один из найденных сосудов — как будто подражание греческим формам. Отсутствие общих находок графитной и расписной керамики (за немногими лишь исключениями) могло бы свидетельствовать о хронологическом расхождении между этими двумя ее видами. Итоги проведенных донине исследований доказывают, что латенские землянки расположены друг к другу регулярно, а также свидетельствуют о том, что в римский период заселение продвинулось в южную часть местонахождения.

JAN GROMNICKI

REPORT ON THE INVESTIGATIONS OF A SETTLEMENT OF THE LA TÈNE AND ROMAN PERIODS AT DALEWICE, DISTR. PROSZOWICE, IN 1958 AND 1960

The excavations at Dalewice, distr. Proszowice, started by T. Reyman, the director of the Archaeological Museum in Cracow have been continued by the Centre for the Archaeology of Poland IHKM PAN in Cracow. The site is lying on a loess-clad bank of a river, very suitable for habitation in various ages. Yet during this investigations the stress was laid on the richest settlement of the La Tène and Roman periods. As a result 4 La Tène pit-dwellings, regularly arranged in a row, have been brought to light. They contained Celtic relics (wheel-made vessels) along with those attributable to the Pomeranian and Przeworsk cultures. Pit-dwelling 1 and some of the uncovered pit-cellar were surrounded with a ditch forming an enclosed space. The remaining pit-dwellings belong to the Roman period and differ from the La Tène ones in shape and size. In the inside and the vicinity of the pit-dwellings several relics have been found. Among them of special interest is wheel-made pottery, already known from numerous La Tène sites in southern Poland. Some of those vessel have been until now regarded as specially made for burial purposes. One vessels seems to imitate Greek forms. Apart from few cases, the painted pottery did not appear together with vessels to the production of which graphite was added. This fact may indicate that the two kinds differ in chronology. The results of the examinations performed until now prove the regular arrangement of La Tène pit-dwellings and point to the shifting of the settlement of the Roman period to the southern part of the site.